

VPRAŠANJA ZA IZPIT - SKJ II.

1. Naštej obe glavni sestavini (dejanji) govornega dejanja v komunikacijskem dejanju. Primeri!

- GOVORČEVA KOMUNIKACIJSKA NAMERA – vplivajska vloga izreka. Govorec želi z določenim namenom vplivati na naslovnika. npr. *Kako je hladno!* (hoče, da nekdo zapre okno)
- PROPOZICIJSKO DEJANJE (ustrezna vsebina izreka, predstavitevna vloga izreka.):
 1. referenčno dejanje
 2. predikacijsko dejanje

2. Naštej 4 glavne vrste stalnih sporočanjskih oblik povedi.

- IZJAVA: tvorec ne vpliva na realizacijo in naslovnika ne pripelje v akcijo.
Pred dnevi je zmanjkalo elektrike.
- VPRAŠANJE: tvorec sprašuje po informaciji, ni pa nujno, da naslovnik reagira, želimo pa njegovo akcijo.
Ali ste pripeljali psa?
- UKAZ: vplivamo, da se bo nekaj zgodilo in ga pripeljemo v akcijo. Skladnik ukaza je velelnik, fonična intonacija je padajoča.
Zapri okno!
- ŽELJA: želimo realizacijo, ampak v akcijo naslovnika ne pripeljemo. Uporablja se povedni in pogojni naklon. Željo lahko izražamo posredno/neposredno. Posredno je lahko že ukaz ...
Ali bi prosim zaprli okno?

3. Kaj je neposredna, kaj je posredna raba stalnih sporočanjskih oblik povedi? Zgledi!

Z eno obliko lahko izrazimo tudi kak drug namen, z vprašanjem lahko naprimer izrazimo željo (Ali ni nekam slab zrak tu notri? – želimo, da nekdo odpre okno, vendar je vljudnejše, če tega ne povemo naravnost) To je posredna raba. Pri neposredni rabi pa vedno jasno izrazimo svoj namen, rečemo npr. Ali bi nekdo zaprl okno

4. Utemelji, kdaj izražajo naslednji izreki sporočevalni namen posredno in kdaj neposredno.

- **kdaj se vrnete** – običajno neposr.: želimo vedeti čas vrnitve, posredno npr. v primeru, ko je nekdo že zelo dolgo na obisku in mu s tem želimo povedati, da je že čas da odide.
- **zakaj mi ne bi pomagali** – lahko sprašujemo po vzroku (neposr.), lahko pa izražamo željo, naj pomagajo (posr.)
- **kdo bo pomil posodo** – če je jasno, da jo bo pomil nekdo drug, sprašujemo po točni osebi, ki bo pomila posodo (neposr.), lahko pa pomeni tudi željo, naj nekdo drug pomije posodo namesto nas. (posr.)
- **oče je doma** - lahko pomeni: pospravi sobo (posr.) ali obvešča o prihodu očeta domov (neposr.)

5. **Katera vprašanja imenujemo prava, v čem je njihova funkcija? Zgled!**
 Vprašanja so prava, kadar sprašujemo po neki informaciji in pričakujemo odgovor. Kadar nimamo kakega posrednega namena izražati želje, ukaza ... Opravljajo primarno funkcijo.
1. ODLOČEVALNA VPRAŠANJA: uvaja jih vpr. členek ali + osebna glagolska oblika v vseh časih + sklepna intonacija – rastoča. Gre za odločanje med dvema možnostima: da/ne *Ali veš, da je izšla nov SS? Odg. Da.*
 2. POIZVEDOVALNA / DOPOLNJEVALNA VPRAŠANJA: gre za dopolnjevanje nekaterih informacij. Vpr. zaimek + os. glag. obl v indikativu in kondicionalu + padajoča intonacija. Intonacijsko jedro je na vprašalnici. *Kdaj je izšla SS? Jeseni.*
6. **Katere so pragmatične predpostavke? Naštej vsaj osnovne.**
 So referenčni potenciali, ki se izoblikujejo pri udeležbi sporazumevalnega procesa.
- PRED. O INFORMACIJI (ve/ne ve neke stvarne vsebine)
 - PRED. O PRIPRAVLJENOSTI URESNIČITI NEKO DEJANJE (da naslovnik neko stvar lahko naredi)
 - PRED. O ZANIMANJU (da naslovnika neka stvar zanima)
 - PRED. O ŽELJI PO URESNIČEVANJU (naslovnik naj bi si želel, da neko stvar napravi)
7. **Naštej izrazna sredstva za izražanje stalnih oblik sporočanja. Navedite konkretna sredstva in rabo ponazorite z zgledi.**
- leksikalna (vprašalnice – Zakaj nisi šel v šolo?)
 - gramatična (morfol. sredstva, naklon, oblika za čas, osebo, število)
 - fonična – glasovna (končna intonacija)
 - transpozicija oblikosl. kategorij (zamenjan bes. red)
 - frazeologizacija
8. **Pojasni pojav in delovanje performativne formule.**
 Pri performativnih izjavah (po Austinu) gre za to, da s tem, ko nekaj rečemo, tudi izvršimo neko dejanje. Za to so potrebni določeni pogoji – okoliščine, da to res deluje kot performativ. Npr. izrek *Odpuščam vas* – mora ga izreči šef ... Biti mora v 1. os ednine (včasih tudi v 3.), sedanjiku, tvorniku
9. **Katero sestavino govornega dejanja imenujemo perlokucija?**
 Perlokucijsko dejanje je dejanje učinkovanja. Z vsakim govornim dejanjem na nek način vplivamo na naslovnika (ilokucija), to pa povzroči tudi določen učinek pri njem.
10. **Kako je sestavljeno perlokucijsko dejanje? Pojasni sestavine.**
11. **Kaj so deikti?**
- So izrazi s kazalno vlogo.
 - Izražajo zunajjezikovno dejanskost.
 - Nimajo lastne splošne reference, pomen pridobijo v kontekstu (jaz, ti, včeraj)
1. OSEBNI *jaz, ti* (on ne sodi sem, ker ne gre za udeleženca GD)
 2. ČASOVNI - *prislovi, kazalni zaimki: včeraj, zgoraj, levo ...*
 3. KRAJEVNI
12. **Opiši razliko med povedma:**

Jure Košir je slalomist : Ta slalomist je Jure Košir.

Gre za to, kaj je poudarjeno, v katerem delu izjave je referenčno dejanje. Slalomist – glagolsko – imenski predikator iz prve povedi v drugi postane referenčno dejanje. Gre za to, na čem bo teža povedanega.

13. Pojasnite termine sporazumevanje, sporočanje in sprejemanje.

Sporazumevanje poteka preko prenosnika (govorno-slušni, vidno-pisni)

Sporazumevanje = sporočanje + sprejemanje

(dejavnost govorca, govor, pisanje)

(bralec/poslušalec)

14. Naštejte in pojasnite faze v procesu razumevanja izrekov.

- prepoznavanje besede
- razčlenjevanje
- semantična interpretacija
- pragmatična interpretacija

15. Opiši proces tvorjenja izrekov.

- koncepcijska raven (ko se oblikuje komunikacijska namera tvorca)
- funkcijska faza (tvorec išče glagol – predikator, izbira besedja in strukture)
- pozicijska faza (išče inf. o oblikah stavka, na čem bo poudarek; člen. po akt...)
- fonetična faza (ugotavlja, kako bo izbrano strukturo artikuliral)
- artikulacijska faza (pomeni izraziti ali zapisati to misel)

16. Pojasni prednost/pomanjkljivosti slušnega prenosnika.

17. Naštej členitvene signale v govorni interakciji in jih opremite z zgledi.

- signali govorca (*veš, vidiš ...* zapolnjevanje vrzeli – *kaj sem že hotel reči ...*)
- signali poslušalca (oporni signali: *kimanje, medmeti – mhm, ja ...*)

18. Pojasni obe glavni načeli govorne komunikacije.

- načelo SODELOVANJA
- načelo MENJAVANJA VLOG

19. Opišite vrste govornega položaja in komunikacijo v njih. Za vsako vrsto navedite tudi primer.

- formalni npr. pogovor z direktorjem.
- neformalni npr. klepet s prijateljico
- javni kadar nagovarjamo kolektiv – npr. govor politika
- zasebni kadar gre za pogovor manjšega števila ljudi – pog. z mamo

20. Opišite funkcijski pristop v jezikoslovnem raziskovanju.

Proučuje jezik skozi njegove funkcije, ki jih opravlja v komunikaciji

21. Definiraj termin jezikovna zmožnost.

Jezikovna zmožnost nam omogoča vstopanje v sporazumevalni proces. Sestavljena je iz slovnične in pragmatične zmožnosti. Slovnična pomeni obvladanje pravil jezika, pragmatična pa obvladanje pravil rabe jezika. Glede na to ločimo nepravilne (ob slovnični nezmožnosti) in neustrezne (ob pragm. nezmožnosti) izreke.

22. **Opredeli novinarske diskurze.**

23. **V čem se kaže problematika besedilnih tipov?**

24. **Kaj je vljudnostni paradoks?**

Izbira ustreznih jezikovnih sredstev glede na kontekst – po Griceu 4 maksime, ki naj bi jih upoštevali, da bi bila besedila glede na kontekst ustrezna:

1. KVANTITETA (pravšnje število informacij)
2. KVALITETA (resničnost, kakovost podatkov)
3. RELEVANTNOST (ustreznost, primernost)
4. NAČIN (izogibanje dvoumnosti, kratek, jasen, razumljiv)

25. **V katero skladnjo spadajo udeleženske vloge? Naštej nekaj najpomembnejših.**

Spadajo v pomensko skladnjo.

- AGENS: vršilec dejanja *Marko piše pismo*
- PATIENS: predmet, na katerega je dejanje naravnano *Pismo je napisano*
- RECIPIENT: sprejemnik, dati komu kaj *Tina da Janu pismo*
- POSESOR: tisti, ki kaj poseduje. Vzeti komu kaj. *Tini so vzeli pismo*
- BENEFICIENT: koristnik. *Mati pleče sinu šal.*
- KAVZATOR: povzročitelj dejanja *Veter je razbil šipo.*
- LOKUS: mesto, kjer se kdo/kaj nahaja in smer, kamor se dejanje odvija
Veter odnaša liste po dvorišču.

26. **Katera teorija opisuje odnose v besednih zvezah?**

27. **Kaj je stalna stava (zgleđi). Na katero področje spada besedni red.**

V jeziku neka določena zaporedja določajo slovnična pravila.

- v besedni zvezi prilastek pred jedrom
- stava naslonk v naslonskem nizu *Marko ji jo je dal.*
- predložne zveze – predlog pred samostalnikom *Od kod prihajate?*
- Veznik med besedama ali povedma, ki ju povezuje
- zaporedje sestavin v prilastku

28. **Besedilo – nariši potek tem/rem po Danešu, določi S – strukturo.**

29. **Besedilo – analiziraj koherenco**

30. **Razlika med brezagentnimi in deagentnimi stavki (zgleđi).**

BREZAGENTNI STAVEK: nimajo agensa, ne oseba: *Dežuje*

DEAGENTNI STAVEK: na površini ne moreš določiti oseba, agens pa!
V parlamentu so izglasovali zakon.

31. **Razlika: Stric je včeraj lovil : stric je včeraj ulovil veliko ribo.**

Razlika je v vezljivosti. Lovil – enovalenten glagol, v drugem stavku je dvovalenten glagol, odpira ob sebi 2 prosti mesti – ker je glagol dovršen, je drugi aktant obvezen.

32. **Vezava: valenca. Zgledi!**

VEZAVA – REKCIJA je način za izražanje podrednega razmerja. Jedro besedne zveze oblikovno določa sklonsko obliko določila. To imajo: glagoli: *bati se življenja, gledati TV*; Pridevniki: *lačen slave, zvest domovini*; povedkovnik: *biti strah življenja, biti všeč vsakomur*.

VEZLJIVOST – VALENCA je sposobnost korenkega morfema v glagolu, da odpira prosta aktantska mesta. Glagol je lahko:

- 0 valenten: ne rabi določila ne na levi, ne na desni: *Dežuje*
- 1 valenten: *Marko smuča*
- 2 valenten: *Marko piše pismo*
- 3 valenten: *Marko piše pismo Metki*

33. **Kaj je kohezija. Naštej njena sredstva.**

KOHEZIJA: temelji na slovničnih odvisnostih. Vzpostavino jo s ponovnimi pojavitvami, ki so lahko delne ali popolne. Kohezija je izražena v besedilu ali neizražena, ko ne gre za besedilo. Izražena je slovnično (besedilna – anafora, katafora; zunajbesedilna – eksofora) ali leksikalno (vezana na medleksikalna razmerja; ponovne pojavitve)

34. **Kdo je 1. v Sloveniji raziskal besedni red?**

Anton Breznik: 1908, Dom in svet: Besedni red v govoru.

35. **Naštej poglavitne skladske odnose in načine za njihovo izražanje.**

PRIREDJE, PODREDJE, SOREDJE
VEZAVA, PRIMIK, UJEMANJE

36. **Predstavi stavčne tipe in jih tipološko razčleni.**

1. ENODELNI (osebka ni):

- **glagolski stavki:**

- nimajo osebka
- npr. *Dežuje*: gre za impersonalen glagol 3. os. edn.
- pastavki
- iz enodelnih stavčnih struktur
- iz dvodelnih stavčnih struktur

- **neglagolski:**

- nimajo osebne glagolske oblike
- razlika glede na to, katera besedna vrsta nastopa
- samostalniški (*filozofska fakulteta*)
- pridevniški, prislovni, členkovni (*Dobro, seveda, moj*)
- nedoločniški (*Ne me jeziti*)
- zvalniški (*Reva*)
- medmetni (*Oj*)

2. DVODELNI (imajo osebek)

stavek – nominalna fraza – verbalna fraza

- enovalentne
- dvovalentne
- trivalentne stavčne strukture

37. Naštej tipe brezosebkovih stavkov. Opremi z zgledi.

(brezagentni stavki nimajo izražene osebe na površini)

1. Najpogostejši je tip, v katerem je glagol v 3. os. edn.
 - poimenujejo naravne pojme: *Dežuje!* – impers. gl.
 - ne odpirajo prostih mest**VF imp + možna neobvezna dopolnila**
2. Tip, ko se ob glagol razvršča prislovno določilo kraja
 - V borih šumi – bori šumijo (možna pretvorba)**VF imp + p.d.k. (+ adv loci)**
3. Ob osebni glagolski obliki se pojavi samostalnik v dativu
 - V glavi mi šumi. Pri srcu mi je čudno**VF imp + p.d.k. + Sdat.**
4. ob glagol in prislovno določilo se razvršča predmet v tožilniku
 - *Boli ga v vratu***VF imp + Stož + prislov m.**
5. Ob glagolu se pojavi samostalnik v dajalniku
 - *Otroku je ugajalo. Sanjalo se mi je.***VF imp + Sdat**
6. Ob glagol se razvršča predložni samostalnik
 - *Gre za pravičnost!***VFimp + praep S**

38. Ali ima vsak stavčni člen svojo besedno vrsto (ne), ali lahko opravlja posamezna besedna vrsta več stavčnočlenskih funkcij?

SAMOSTALNIŠKA BESEDA.

- primarna f.: osebek	<i>Jan je dober.</i>
predmet	<i>Piše pismo.</i>
- sekundarna f.: prilastek	<i>Vrečka bonbonov je na mizi.</i>
povedkovo določilo	<i>Jan je učitelj.</i>
povedkov prilastek	<i>Izvolili so ga za predsednika.</i>
prislovno določilo	<i>Za gozdarjem je tekel pes.</i>

PRIDEVNIŠKA BESEDA:

- primarna f.: levi prilastek	<i>leva ulica</i>
povedkovo določilo	<i>Jan je priden</i>
- sekundarna f.: kot osebek	<i>Dežurni je prišel</i>
kot povedkov prilastek	<i>Jan je videl Ano utrujeno.</i>

GLAGOL:

- primarna f.: goli povedek *Jan del.*
- sekundarna f. povedkovo določilo
predmet *Vsi morajo poiskati pomoč.*
prislovno določilo *Učitelj je ukazal pisati.*
prilastek *Poslali so ga študirat*
jedro polstavka *Razvada kaditi je škodljiva.*
To videt, mladenič se Urški ...

PRISLOV:

- primarna f.: prislovno določilo *Šel je nazaj.*
- sekundarna f. prilastek *Pot nazaj.*
povedkovo določilo *Bilo mu je lepo.*
določilo pridevnika *Nenavadno zanimiv.*
določilo prislovne zveze *Zelo lepo.*

39. Pojasni razliko med povedkovim določilom in povedkovim prilastkom.

POVEDKOVO DOLOČILO:

Ob pomensko nepopolnih glagolih, dopolnilo je obvezno. –

Bil je šofer. Bilo je zaman.

POVEDKOV PRILASTEK:

Ob pomensko popolnih glagolih, dopolnilo ni obvezno. Kaže na stanje v trenutku gl. dejanja:

Vrnil se je (kot) poštenjak. Vesel je vstopil v sobo.

40. Ali lahko stavčne člene izražamo stavčno?

DA!

- osebek: Kdor je prijazen, je povsod lepo sprejet
- povedkov prilastek: Izvolili so ga, da bo predsednik.
- predmet: Govori, kar je res.
- povedek: Hoditi v šolo pomeni, da si privilegiran.

41. Analiziraj stavčnočlensko in besednovrstno:

- Na cesti je bilo vroče
- Jan je začel delati.

42. Analiziraj stavčnočlensko vlogo sestavin zgradbe povedi:

- Škoda je, da ne morete priti
- Prav je, da ste pri svojih stališčih odločni.
- vemo, da je za uspeh potreben velik trud.

43. Podčrtaj stavčne člene v naslednjem besedilu. Zadnji dve povedi določi tudi besednovrstno.

Pri svetem Jakobu je udarilo enajstkrat. Zvon je spet zabučal iz visokih lin. Prost je pristopil k Agati in je nekaj govoril z njo. Tedaj se je pričela bridka in grenka ura. Sveta trojica, ti nam pomagaj!

44. V naslednji povedi podčrtaj odvisni stavek, nato pa še nariši S-strukturo.

Ko sem prišla domov, me je oče vprašal, ali sem pismo, ki ga je napisal, odnesla na pošto.

45. Kaj pomenijo naslednji pojmi: polkadenca, kadenca, antikadenca. Ponazori s primeri!

- POLKADENCA
- ANTIKADENCA
- KADENCA

46. Pojmi poved, stavek, izrek:

- STAVEK: nek abstraktni stavčni vzorec
- POVED: ko stavek napolnimo z besedami, ima stvarno vsebino
- IZREK: ko poved izrečemo z nekim komunikacijskim namenom. Je rezultat govornega dejanja (prop + kom. funkcija + kontekst)

47. Razloži pojem glava intonacije.

Glava intonacije se začne z zlogom, na katerem je jakostno težišče. Je del intonacijskega člena vključno od težišča.

48. Parametri stavčne fonetike so:

- ČLENITEV (SEGMENTACIJA S PREMORI): razčlenjenost/strnjenost besedila s premori. Pomembno je za razumevanje jezika. Povezovanje posameznih enot besedila. Z njimi smiselno členimo besedilo.
- POUДАРJANJE: jakostna izoblikovanost posameznih s premori členjenih delov besedila. Je slovnično fonetična kategorija, gre za izraznost določenega zloga.
- INTONACIJA: podoba tonskega poteka v delih besedila (kadenca, polkadenca, antikadenca) Gre za rastočo ali padajočo intonacijo.
- HITROST ali TEMPO: relativna dolžina trajanja posameznih enot besedila
- REGISTER: relativna višinska lega, višina glasu
- BARVA GLASU: tipična obarvanost glasov. Posledica oblikovanosti odzvočnega prostora v ustih.

49. Razlika med stavčnočlensko in propozicijsko skladnjo!

Ta knjiga mi je všeč : Ta knjiga mi je všeč.
REFERENT PREDIKATOR

50. Domovina frazne gramatike in utemeljitelj.

Amerika – Noam Chomsky

□

51. Definiraj frazo in ponazori z zgledi.

Fraza je besedna zveza, je več kot le en izraz, gre za skupino med seboj povezanih elementov. 1. Fraza je sinonim za sestavino (Trask). Za besedno zvezo imamo lahko vsako sestavino v funkciji stavčnega člena. 2. Drugi pomen je maksimalna projekcija. 3. Tretji – tradicionalni pomen: značilnost, ki je aplicirana na niz besed, ki jih kdo izbere – ne gleda na njihov skladenjski status. Trask uporablja izraz sekvenca ali niz.

PBZ

P SBZ

PRID SAM

na našem dvorišču

PBZ [Pna] P [SBZ[Prid. našem] Prid [Sam dvorišču] Sam] SBZ] PBZ

52. Sredstvo za zgoščevanje besedila.

Zgoščevanje besedila je rezultat ekonomizacije besedila. Sredstvo je pooziraljenje ali RELATIVIZACIJA = proces, katerega nasledek na skladenjski ravni je odvisnik. ta odvisnik ni samostojen stavčni člen, ampak je prilastek. Pogoji za relativizacijo:

- isti leksem v obeh povedih, ki ju zgoščujemo
- oblika anaforičnega zaimka določena s stavčno zgradbo odv. stavka

53. Kriteriji besedilnosti in obrazložitev

- KOHEZIJA: temelji na slovničnih odvisnostih. Vzpostavino jo s ponovnimi pojavitvami, ki so lahko delne ali popolne. Kohezija je izražena v besedilu ali neizražena, ko ne gre za besedilo. Izražena je slovnično (besedilna – anafora, katafora; zunajbesedilna – eksofora) ali leksikalno (vezana na medleksikalna razmerja; ponovne pojavitve)
- KOHERENCA: način, na katerega so komponente besedilnega sveta medsebojno dostopne in relevantne. Je rdeča nit besedila. Gre za logično povezane dele besedila med seboj. Gre za odnose med deli besedila, ki jih lahko ponazorimo s terminom vzročnost.
- NAMERNOST: namen tvorca, da učinkuje na naslovnika
- SPREJEMLJIVOST: zadeva naslovnika
- INFORMATIVNOST: količina (ne)pričakovanosti ali (ne)znanosti predstavljenih sestavin besedila.

- SITUACIJSKOST: dejavniki, ki napravijo besedilo glede na komunikacijsko situacijo relevantno.
- MEDBESEDILNOST: dejavniki, ki povzročijo, da je uporaba določenega stavka odvisna od poznavanja enega ali več že prej spoznanih besed.

54. Tesniere – odvisnostna slovnica, elementi!

Dependenčna slovnica: ukvarja se predvsem z razmerji med skladniki, tudi s teorijo aktantov in teorijo translacij. Odvisnostna slovnica je blizu tvorbeno – pretvorbni skladnji. Opisuje abstraktne hierarhične strukture; ukvarja se s strukturo in opisovanjem odnosov v njej. Loči nadrejene – vodeče prvine (glagol) od podrejenih – vodenih prvin (AKTANTI in CIRKUMSTANTI)

55. Dejavnost, če je informacija nepopolna.

INFERIRANJE: lastno vedenje o svetu. omogoča tvorjenje povezav med komponentami besedila, četudi te niso jasno izražene. Je postopek dodajanja lastnega vedenja v besedilo z namenom povezovanja besedilnega sveta.

56. Kaj je junkcija? Zgledi.

Operacija, kjer povezujemo med seboj skladnike ali stavke. X je mogoče povezati z Y. Junktivi so vezniki in nekateri členki, ti povezujejo izraze in stavke.

JUNKTIVI:

- konjunkcija: povezovalnost (in, pa, tudi, poleg tega, nadalje ...) *Vse, kar je in bo rekel, se mu bo maščevalo, in to zelo ...*
- disjunkcija: ločevalnost (ali, ali-ali, bodisi – bodisi, oziroma ...) *Ali bo rezultat dober ali slab, še ne vemo.*
- kontrajunkcija: nasprotnost (pa, a, toda, ali, vendar ...) *To so pričakovali, a obrnilo se je drugače.*
- subordinacija (ker, zato, saj, nato, preden, medtem, kadarkoli ...)

57. Skladenjski odnosi in načini.

ODNOSI:

- priređje (sklad. razm. vsaj 2 enakovrednih delov. Lahko vlada med besedami, bes. zvezami in povedmi) *Bil je dober dijak in odličen športnik.*
- podredje (skl. razmerje neenakovrednih delov) *Lepa žoga.*
- soredje (razm., pri katerem razvrstimo dele povedi drug poleg drugega brez skladenjskega razmerja) *Jan, pridi!*

NAČINI:

- rekcija – vezava: jedro določa sklon določila. Oblikovno določa določilo, določilo pa pomensko določa jedro. (*sit uspeha, zvest načelom, piše pesmi*)
- kongruenca – ujemanje: odvisna beseda se v sklonu, spolu, številu in osebi ujema z jedrom. Jedro oblikovno določa določilo, določilo pomensko določa jedro (*Dežurni učenec, pogorela hiša*) Sredstvo za izražanje je končnica.
- primik: sredstvo za izražanje tega je besedni red. Določilo se doda jedru. Jedro ne vpliva na obliko odvisne besede/določila. Določilo pomensko določa jedro. (*Pot navzgor, cesta nazaj*)

58. Kje je določilo (kraja) obvezno? Utemelji.

- Za gorami je bliskalo
- V borih je bučalo - Bori bučijo (kjer je možna pretvorba, je dol. obvezno)

59. Razdeli stavčne strukture!

ENODELNE (osebka ni):

- glagolske
- neglagolske:
 - samostalniške *Filozofska fakulteta*
 - prid., prisl., členkovne *Dobro. Seveda. Moj.*
 - nedoločniške *Ne me jeziti!*
 - zvalniške *Reve!*
 - medmetne *Jo!*

DVODELNE (osebek je):

- enovalentne
- dvovalentne
- trovalentne

60. Kaj je katafora, kaj anafora. Primeri!

KATAFORA: je nanašanje naprej. *Čprav **ga** imam rada, **Jana** vseeno nisem povabila na zabavo.*

ANAFORA: je nanašanje nazaj. ***Jana** vseeno nisem povabila, čeprav **ga** imam rada.*

EKSOFORA: odnos med zunajbesednimi in znotrajbesednimi elementi (zadeva kontekst, vzpostavljena z deikti – takrat, tukaj ...)

61. Predikacijsko dejanje, razlika med tem in prisojevalnim razmerjem!

Prisojevalno razmerje ni skladijsko razmerje. Osebek ne prisoja lastnosti povedku, osebek določa lastnosti povedku.

62. Prepozicijsko dejanje, razdelitev!

REFERENČNO DEJANJE: je uporaba jezikovnih izraznih sredstev za izražanje pojavov, stvari v nepredikatni funkciji. Izrazi, s katerimi kažemo na zunajjezikovno dejanskost imajo referenčno funkcijo. Referenca je odnos med jezikovnim izrazom in zunajjez. dejanskostjo.

- DOLOČNA REFERENCA,
- DOLOČNO – NEDOLOČNA REF. (nedoločni zaimek),
- NEDOLOČNA REF (poljubnostni zaimek)

PREDIKACIJSKO DEJANJE: gre za uporabo takšnih besed, s katerimi lahko izražamo lastnosti (lastnosti dejavnosti, lastnosti stanja). Besede, s katerimi lahko izražamo neko lastnost, so glagolske ali neglagolske. V last. govorec projecira časovnost in naklonskost. Predikatorji so izrazi, s katerimi to lastnost pripisujemo osebi ali predmetom. So GLAGOLSKI ali GLAGOLSKO – IMENSKI. (gre za pov. določilo)

63. Razločevalne lastnosti glagolov (Apresjan).

1. Dogajalnost
2. Razčlenjenost
3. Sprejemljivost
4. Glagoli ne zahtevajo vršilca dejanja

64. Kaj je diateza?

- razmerje med pomensko zgradbo in skladenjskim položajem, med globinsko in površinsko strukturo
- glede na perspektivo izberemo stavčno strukturo
- PRIMARNA D.: aktivna stavčna struktura (če želi poudariti agens)
Kuharji so skuhali večerjo.
- SEKUNDARNA D.: Pasivna stavčna struktura (poudarek na patiensu)
Večerja je bila kuhana.

65. Pomenski prostori glagola:

1. DEJANJE:

- *dežuje*: ne odpira se nobena pomenska vloga, lahko pa neobvezno določilo.
Enodelni brezosebkov stavek.
- *otrok raste*: gl. zahteva vršilca glag. dejanja
- *veter piha*: veter je sila, ki neko gl. dejanje povzroči (kavzator)
- *veter raznaša listje po dvorišču*: več pomenskih vlog (sila, smer, cilj)

2. STANJE:

- lastnost: *Jan je mlad.*
- svojina: *Jan je njen.*
- kraj: *Jan je v šoli.*
- enakost: *Jan je študent.*

3. DOGAJANJE

- dvodelne stavčne strukture, osebek je agens!
- patiens: *Jan gleda TV*
- patiens, recipient: *Jan je podaril knjige Evi.*
- lokus: *Jan stanuje v hiši*
- izid: *Jan izdelava knjigo*
- patiens, sredstvo: *Jan očisti obleko z bencinom*
- smer: *Jan teče v mesto*
- izvir: *Jan se vrne s počitnic*
- patiens, smer: *Jan pošlje brata v trgovino.*

66. Pastavčne povedi

Poseben tip stavka, pri katerem si ni mogoče misliti, da bi se besede zbirale okoli osebne ali neosebne glagolske oblike.

- **zvalniške**
 - pozivne: *Maja!*
 - ogovorne: *Draga Maja!*
 - povedkovne: *Ljubezen moja!*
- **členkovne**: *Ne. Ja. Morda.*
- **medmetne**: *Pssst.*

67. Polstavki

- tisti del sporočila, ki mu je jedro neosebna glagolska oblika ali pa kak pridevnik ali samostalni v povedku
- lahko jih razvežemo v odvisnik
- deležja, deležnike, nedoločnike občutimo kot polstavke, kadar imajo ob sebi še povedek ali prislovno določilo.

1. DELEŽIJSKI: *Pesmi, milo se glaseči*

2. DELEŽNIŠKI: *Dokler ptič po drevju skače, ga v ptičnici ni ...*
3. NEDOLOČNIŠKI: *Ljubezen zvesto najti*
4. NAMENILNIŠKI: *In šel je boj bojevat brez upa zmage*
5. SAMOSTALNIŠKI: *Jan je glavo pokonci, zrl v nebo.*

68. Pravila substitucije

1. S – NP + VP	Stavek prepisemo v nominalno in verbalno frazo
2. NP – (A) + N	Nominalno frazo v pridevnik in smostalnik
3. VP – V + (NP)	O tem odloča vezljivostni potencial
4. N = študent, profesor	
5. V = pišem, pojem	
6. A = znan, slovenski	

69. Dela Chomskega

- Logične strukture jezikoslovne teorije (1957)
- Skladenjske strukture
- Vidiki skladenjske teorije (1965): poenostavi ideje, jo naredi praktičnejšo, vključi še semantiko (= pomenoslovje)

70. Negativno pri tvorbo pretvorbni slovnici:

- Ni mogoče upoštevati perspektive govorca in členitve po aktualnosti
- Ni mogoče ločevati med udeleženskimi vlogami (povzročitelj in izvršitelj imata isto vlogo) *Veter/Jan je razbil šipo.*

71. Simboli:

- KONČNI
- NEKONČNI (neterminalni, pomožni): predstavljajo abstraktne frazne kategorije (kot sestavni deli stavka)
 - P = predlog
 - G = glagol
 - SBZ = samost. besedna zveza

72. Strukturalizem formalnega in funkcijskega vidika:

Seschaye – 1925 Esej o logični strukturi stavka (prelomnica v vidiku skladnje)

73. Vrste besedil:

1. **UMETNOSTNA / NEUMETNOSTNA**
 - preverljivost podatkov
 - praktičen namen besedila
 - poudarjenost estetske funkcije
2. **GOVORJENA / PISANA**
 - prenosnik
3. **ENOGOVORNA / DVOGOVORNA**
 - spodbujanje naslovnika k odzivu
4. **SUBJEKTIVNA / OBJEKTIVNA**
 - razodevanje sporočevalca
5. **ZASEBNA / JAVNA**
 - izbran krog naslovniokov

6. **FORMALNA / NEFORMALNA** - družb. vloga sporočevalca
- družb. razm. med A in B
7. **praktičnosporazumevalna** - izbran krog naslovnikov
uradovna - družb. razm. med A in B
strokovna - vrsta javnosti
publicistična
8. **prikazovalna** - sporočilni namen
zagotavljevalna
vrednotenjska
čustvena
pozivna
poizvedovalna
povezovalna
izvršilna
9. **obveščevalna** - način razvijanja teme
opisovalna
pripovedovalna
utemeljevalna
razlagalna

74. **Kaj so razlagali analogisti?**

DIONIZIJ TRAX (TRAČAN): 2. IN 1. stol. pr. n š.

- znanost o slovničnih pravilnostih. Avtor 1. grške slovnice. V njej definira 8 besednih vrst in opisuje njihove skladenjske funkcije.

nasprotno stališče:

APOLONIJ DISKOLOS

- Za osnovni predmet je obravnaval formalne strukture besedila. Smer formalnega, opisnega, normativnega značaja.
- gre za enote, ki jih je razlagal kot skladnike skladenjskih struktur.
- še ni ločil stavčnih členov od besednih vrst. Izraz, ki opravlja vlogo osebka, je imenoval IME, funkcija povedka pa je glagol.